योगोत्पन१

१श्री नागवल्लीशिशुसुतासुतायनमः॥

मासलसतां॥ ॥ब्राह्म्यं १ दैवं २ तथा पित्र्यं ३ प्राजापत्यं ४ गौरवं ५ ॥ सौरं ६ च सावनं ७ चान्द्रं ८ मार्क्षं ९ मानानि वै नव ३ नित्यं तत्र ... ॥ [illegible]

श्रीगणेशाय नमः॥ ॥सकलगुरुदीक्षाय नमः॥ ॥रैभ्यादिहारितवशिष्ठपराशराद्यैर्व्यक्तोदितं जनधनव्यवहारसिद्ध्यै॥
यद्भ्राम्यहन्नुतदेवगिरं यदार्को ज्योतिर्विदाभरणनाम्नि मदुक्तशेषम्॥ १॥ अन्यासमुक्तिविहितोद्गमपञ्चराशीन व्यर्थीन हंवि
रवयामिवरोक्तियुक्तैः॥ मत्वा वराहमिहिरादिमतैरनेकैर्ज्योतिर्विदाभरणमप्यनसन्मनाहम्॥ २॥ सौरं च सावनकमै
न्दवमार्क्षमानं पैत्र्यं गुरोरथ मनोर्मनुतामनेनः॥ मानं विधेरितिनवाखिलकर्मसिद्ध्यै मीनो॥ निमाननवके नस्तुनि
श्चयः स्यात्॥ ३॥ गुर्वक्षराणां तु दिनं च षष्ट्या पलं पलानां घटिका किलैका॥ षष्ट्या घटीनां भदिनं तथार्यैस्तिथ्यैक
याचन्द्रमसो दिनं स्यात्॥ ४॥ खरमरीचिसमुदयद्वयजांतरस्य दिवसावनसंज्ञदिनं स्फुटं॥ प्रतिदिनं स्फुटभुक्तिमितिर्मितिः
सदा खरगमाप्तिदिनं विबुधैः स्मृतम्॥ ५॥ खमितिमांशैः खरवबहि ३० मितैर्दिनैर्भवति मासमिहैनैः त्रिं १२ समानथा॥ द्वि
त्रिंशमैन्दवमासमितं सदा पितृमुखासितपक्षदलादितः॥ ६॥ मानेन गुरोरगमिदः परिवत्सराणां षष्टिः स्मृता ६० मुनि
वरैः प्रभवादिका नाम॥ स्यादेकवत्सरमितिर्गुरुमध्यमैकराशिस्तु भोगमितिरेव सदा तथाहि॥ ७॥ प्रभवो विभवः शुक्लः
प्रमोदोऽथ प्रजापतिः॥ अंगिराः श्रीमुखो भावो युवा धाता च ईश्वराभिधौ॥ ८॥ बहुधान्यप्रमाथी च विक्रमो वृषसंज्ञकः॥ चित्रभानु
सुभानुश्च तारणः पार्थिवो व्ययः॥ ९॥ सर्वजित्सर्वधारी च विरोधी विकृतस्ततः॥ खरनन्दनसंज्ञौ तु विजयो जयमन्मथौ॥ १०॥

४ २१ तिस्र्यंशखलु ... दिवादयः स्यात्पितृणां दिनार्द्धं ... पितृणाम् ... ॥ [illegible] ... मासः कृष्णाष्टमीयावनराशिस्यात् ॥ ४

... ग्रीका॰ द्विवी स्यापः ... ॥ ... १८३० याज्या इति॥

दिवा ३३

दुर्मुखस्तद्धनु प्रोक्तो हेमलंबकसंज्ञकः॥ विलंबी च विकारी स्याच्छर्वरी प्लवसंज्ञकौ॥ ११॥ उक्तः शुभकृतस्तस्माद्वै शोभनकृत्त
नः॥ क्रोधी विश्वावसुर्ज्ञेयो वत्सरो हि पराभवः॥ १२॥ प्लवंगः कीलकश्चैव हि सौम्यः साधारणस्तथा॥ ततो विरोधकृच्चान्यः परिधा
वी प्रमाथिनौ॥ १३॥ आनन्दो राक्षसः प्रोक्तौ नलः पिंगलसंज्ञकः॥ कालयुक्तश्च सिद्धार्थी रौद्रो दुर्मतिदुन्दुभी॥ १४॥ रुधि
रोद्गारिरक्ताक्षः क्रोधनः क्षयकृत्स्मृतः॥ वत्सराणां गुरोर्मानं इयं षष्टिरुदाहृता॥ १५॥ नगै ७ नखैः २० स्तत्रिहतो द्विधा शकः
सखत्रिशक्नो १८३० क्षयमांग ६२५ भाजितः॥ गताः सतद्युक्शको भ्रषट् ६० हृतोऽवशेषकैः स्युः प्रभवादिवत्सराः॥ १६॥
अथायने कीटमृगादिषट्के क्रमेण ते दक्षिणसौम्यसंज्ञे॥ तमीदिने सायनभागभास्वदुत्थे स्फुटे नाकसदामुमेस्तः॥ १७॥
शाकः शरांभोधियुगो ४४५ नितो हृतो मानं खतर्कैः ६० रयनांशकाः स्मृताः॥ नोक्तं मया चाव्यवहारिकत्वतो मनोर्जगद्
गुरोरथ देवमत्कृतौ॥ १८॥ चौलोपयाममखमेखलबंधकूपभूपाभिषेकगृहसंवसथादिकानां॥ आरंभ उक्तवपुषि स्वयने
सौम्यस्योदन्यथा कविमुदयनेन शस्तः॥ १९॥ सौम्यायणात्याशिशिरागमधुस्तनो निदाघकोऽपागयनानतत्रिमात्॥ वर्षाश
रत्स्याद्धिमसंघवानिति घ्नरात्रिके परस्कृतवो दिवौकसां॥ २०॥ मानेन कश्चिद्धिमरौ वियोगमथोर्मधाननानैवमतूनभाषत
॥ मासे स्वसार्द्धैर्दशानैर्यदा २२॥ ... विकोमितैस्तद्दिनतिक्तिमतो भवेदसत्॥ २१॥ तिथ्यर्द्धमुण्डनकरग्रहपितृकर्मयात्राव्रतोपव
सनाद्यखिलक्रियासु॥ याम्यं बुधैरनिशमैन्दवमानमेव नाद्यादिकं भवति चाखिलमार्क्षमानात्॥ २२॥ वर्षायनर्तुयुगपूर्व

हिमस्यसंघो विद्यते यस्मिन ३ ॥ ४ उत्तरं ... अर्पीत ... ४ ... यनेषु ४ ... करणे ... निशाधर्मी ... नराशिका शामर ४

कमेवदेवमानादिमानमखिलं किल सौरमानात् ॥ स्यान्नाक्षत्रसूतकविकिल्विनवासराद्यं भुक्त्या दिकं दिविसदां खलु सावनाह्व ॥ २४ ॥
वर्षैकमध्यशशिनो दिनानि हि मासमस्यास्ति ३० मितानि तज्ज्ञाः ॥ सार्द्धद्विवाणांवुपलैर्युतेन घटीत्रयेणैव युतान्यथार्कः ॥ २५ ॥
भवासरास्तत्र रसांगरामाः ३६६ सार्द्धद्विदस्राश्वितखाग्नितुल्यैः ॥ पलैर्युताभिस्तिथिनाडिकाभिर्युक्ताविधूनार्रविसावनास्तु ॥ २६
सौरान भोज्याग्निमिताहि वासराः स्मृता बुधैः सर्वशुभकर्मसु ध्रुवं ॥ यदा तु सौरं चान्द्रांतरमेक हायने ध्विकं तदेवाव्यवहारिकं भ
वेत् ॥ २८ ॥ ॥ इति श्रीकविकालिदासोदिते ज्योतिर्विदाभरणे मानाध्यायः ॥ ॥ तावत्सर्वेषामसौम्यास्वला
नां पंचांगेभ्योऽनेकहृत्यांगकालं ॥ वक्ष्येऽथाहं चोपपत्तिं प्रवक्तुं लोका नाम ग्रे युजामेव संज्ञा ॥ १ ॥ नन्दा भद्रा चाख्या जया चैव तिरि
क्तापूर्णाः सर्वाः पक्षतेः स्युः क्रमेण ॥ शुक्लेऽथान्या नेष्टमध्योत्तमास्तु व्यस्ताः कृष्णे यास्तु रिक्ता हि सौम्याः ॥ २ ॥ वारेनंदा पूर्वदेवा
र्चितां प्रेर्भद्राविध्यारे जया शेनिरिक्ता ॥ पूर्णा गीर्वाणे शर्वधैर्य लेख्यकर्मस्त्वेवं दोषवत्यस्ति सिद्धा ॥ ३ ॥ सद्वीरं भे भूमिदयादग्ना
चौर्नन्दाभूग्विन्दौ भद्रा जया ज्ञे ॥ रिक्ता धीस्थे हेलिसूनो हि पूर्णा ज्ञेया यो म्यागारदाकालविज्ञैः ॥ ४ ॥ द्या शा २ । १० तुल्ये पक्षे प्रति
थिस्त्याद्युग्मा ऽ पास्या मातिथिश्चाप्ययुग्मा ॥ तासां सौम्या गोमितं प्रोक्तसर्वाः शस्ताः सर्वास्तु क्रिया स्वैव घस्रं ॥ ५ ॥ योगः ककीसंज्ञ
कोथो तिथेस्तद्वारस्येत मानयोगेऽनिशं स्यात् ॥ विष्वामित्रे स्मारनिर्मा हि तीयं यानो द्वाहाद्येषु कार्येषु नूनं ॥ ६ ॥ सवतन्त्र्यो दत्रि

द्रकू जातस्य नो त्तिथ्यो वारः पक्षमूलास्विता यां ॥ सप्तम्यामंश्रुयदा यंक्रियासु प्राज्ञैर्योगो वर्ज्जनीयोऽखिलासु ॥ ७ ॥ देयामेषान्यक्षते
राशिचक्रे पूर्णां मुक्त्वा चाखिलायाः क्रमेण ॥ स्यान्त्सा तद्वत्पूर्णातिथ्यां प्रयोत्र कूरा क्रांता सर्वकर्मस्वनिष्टा ॥ ८ ॥ ध्वांतध्वंसविधिर्वलाहक
रसागारं द्वं हंचेतिवा कोदण्डहरमौलिसंस्थितकलादग्धा द्वितीया नदा ॥ ज्ञेयैकांतरराशिगेऽब्दुरमणा वेकांतरैवं तिथिर्दग्धाऽ
तो भवति क्रमेण सकलारंभे शुभेष्टप्रदा ॥ ९ ॥ हृद्दि मंगले देवलोत्वथ खलक्ष्मीवती स्याद्यशोमित्रारव्या निजनामप्ररव्यफलदा
न ह्यघलोया चवयो ॥ सौम्यानंद प्रदायशोगुणवती तस्माज्जयोग्राक्रया सौम्याख्या तिथिनत्त्विमानिगदिताः संज्ञा बुधैः पत्तेः ॥ १० ॥ अथो
च्यते दस्रभतो भना यकाऽजो यमोवह्निकसोमशंभवः ॥ मयादिती ज्योरगपूर्वजा भगोऽर्यमोष्णकान्ता घ्रसमीरणाह्वयः ॥ ११ ॥ वृत्ताश्
रप्राणहरूहपीटजो मित्रो भरुत्वान थयातुपुष्करं ॥ विश्वेविधिर्विष्णुवसुः प्रचेतसश्चांवं घ्रादिर्बुध्न विदं तखेचराः ॥ १२ ॥
स निर्जरेज्येष्ठभमुत्तरात्रयं स्थिरं जयुग्मा निशमाघसूरयः ॥ समारुतं सादितिभंगदायजज्योतिश्चविष्णोरुपभाविवि
रं ॥ १३ ॥ मनीषिणोनिर्जरवर्द्धकीन्दुभेसमैत्रपौष्णं मृदुसंज्ञके विदुः ॥ दास्त्राभिजिद्धंससूरेज्यदेवतान्यथो लघूनीय पुराण
विग्रहाः ॥ १४ ॥ सारि हराकाई कपई नागिनो नी स्यांयुतेगोपतिनेकपेयमे ॥ तीक्ष्णाह्वये ध्यांतकपितृभाग्नि तं पूर्वात्रयं चो
ग्रमुशन्ति हृष्टयः ॥ १५ ॥ कृता सैनें दृगनयासु तं बुधैर्द्विदैवतं मिश्रमथ प्रकीर्तितं ॥ निजाविधानप्रतिमोक्तकर्मणां स्मृते

त्रिसर्वाण्यपि साधने समा॥१६॥ ध्रुवं स्थिरं धीरमलोलमुक्तं वरं चलं लोलमधीरसंज्ञं॥ मैत्रं त्वथैर्यं मृदुहारि सौम्यमिष्टं स्मृ
तं क्रूरतरं तथोग्रं॥१७॥ तीक्ष्णं खरं दारुणमं भवेद्यत्क्षिप्रं वसाधारणमिश्रमं॥ नपं च कं वारुणपाशगं सदाऽनिष्टं श्रवि
शेतरखाण्डपूर्वकं॥१८॥ प्रेतं नयेत पितृवनं नवौकसो नृगोपनं दारुणं घस्रयह॥ यानं युमाशां प्रथनं नरज्जुभिर्भ
यं वके स्मिन्विदधीत वायनम्॥१९॥ द्विपालकव्यालधनंजयोग्रभक्त्यादभानां नवकं जगुर्बुधाः॥ कासारकूपाननकर्म
साधने हितं तथा शोमुखसुहृतौ क्षिते॥२०॥ सकाश्यपीन्द्रामरवैद्यमारुतं वब्रेन्दुदाणि विदुर्मृदून्यपि॥ तिर्यङ्मुखान्येषु त
रिक्रियामनोऽस्त्वी भगोऽश्वानन कर्म कोविदाः॥२१॥ रमाधवी माधवजीवधीरमप्राचेतसेणांकवशाः स्ववासवाः॥उ
दनना वारणधामचामरध्वजातपत्राधृतये हिताः स्मृताः॥२२॥ द्विदेवतादित्यभसंयुतानि कृत्वानि भान्यत्र जगुर्बृहंति॥
जघन्यसंज्ञान्यहिशांतकेन्द्रप्रभंजनान्तःपति भानि चार्याः॥२३॥ शेषाणि मान्यस्त्वधरा ५ मितानि समानसंज्ञानि लपंति संतः
लघुध्रुवाघोखजभानि शश्वत्सौम्याह्वयान्यंत्यनसंयुतानि॥२४॥ मिश्रोग्रधीशाग्रजविष्णुकर्मणाखुदस्युशंतीन्यवसूत्तराश्विनां॥
भान्यांधुतानां भगरक्षसोस्तथा कुलादयाख्यानि विचक्षणेश्वराः॥२५॥ कृकान्तकादित्यकसूरमूला मार्द्रबुधाश्चोपकुलानि भानि॥
भवानिपत्याल्लवने शमित्रज्योतीषि सेन्द्राणि कुलाकुलानि॥२६॥ निरंवकं भं विकनीनकं भवेद्यांगपीडं चक्रसांवकं ततः॥ २

शकटं · घृतं · पक्षी · हस्ती

पुष्यादिहयान्त्रहितमष्टवक्तनः सुलोचनेनान्धमिति क्रमेण तु॥२७॥ सदाविदुःक्रूरभदारुणानि क्रूरेषु यातं गदितं तथार्याः॥ शुभे
षु कार्येष्वपराणि पुष्यं गुरोरहश्वाखिलकर्मराशौ॥२८॥ पुष्यस्तु नो त्यंगमृतामने केरध्यान्वितो दूषणसन्निपातैः॥ न्यस्तेज भारंभ
सुहृत्त्यजातानर्थान्दत्वा निवर्त्तधाम॥२९॥ प्रभूतदोषादिनमप्यभद्रं निहत्य रं पुष्यकृते षु तिष्यः॥ कृतेन्दुवंद्योडुकरग्रहाण
मत्रेऽगिनां कर्म सुखं निरंस्यात्॥३०॥ नदद्यात्स्वा सितौ स्याताम डायामरमंत्रिणौ॥ सा युग्मचरणार्धायां भवेद्योगस्त्रिपुष्करः॥३१
अर्थजीवधनादीनां लाभे नष्टे हृते त्यये॥ त्रैगुण्यफलदो योगो वृद्धावुक्तोऽगिनामयं॥३२॥ आनन्दो यमदण्डः ख्यो धूम्रभ
त्प्रजापतिः॥ सौम्यध्वांक्षाह्वयौ नस्माद्ध्वजः श्रीवत्ससंज्ञकः॥३३॥ कुलिशा मुद्गरछत्रे मित्रं मानुषसंज्ञकः॥ सरोजं लुंबकोत्पा
ताः कालकाणख्यसिद्धयः॥३४॥ शुभाख्यो मृतनामानौ क्रमेण मुशलाह्वयं॥ गदमातंगरक्षांसि वराचर प्रवृद्धकाः॥३५
अष्टाविंशत्यमिन्नाः स्युरमी योगाः प्रकीर्तिताः॥ स्वनामप्रख्यफलदाः प्राप्य वारर्क्षसंभवाः॥३६॥ रवौ वादिभादिन्दुभादो
षधीशेऽहिभाद्सृजीनर्क्षतो विद्यपीति॥ गुरौ मैत्रतो वैश्वदेवाद्बुकाव्येऽसिते शंवरेशोडुतो भीक्रमात्स्युः॥३७॥ हरावक्त्र
ईज्ये निजर्क्ष निजर्क्षं क्रमाद्वास्वमारे ज्ञमैत्र॥ भवेदन्त्यधिष्ण्यं च धिष्ण्यैकधिष्ण्यं शनौ चेत्तदैवं सुधासंज्ञयोगः॥३८॥ द्विदेवाद्विभानां
चतुष्केषु योगाः क्रमात्स्वस्वशृंगाशुपूर्वं ग्रहाणां॥ सदोत्पातकालाख्यसौम्यादिनेषु स्वनामप्रकाशे प्रदाः स्युः॥३९॥ पितृभं खरगो

निजर्क्षं॥२ गुरुवारे रोहिणी॥२

पाणिग्रहणेषु २ भौमो· चित्सुस्वस्याग्रजः ३ सुस्वस्तेनार्विनः २७३ स्वना· जलक्रियावर्जलं ३ पलाशपाण्... ३
सर्वज्ञ· विवाहर्ज १ सूर्यन क्षत्रात ५

ज्योतिर्विदाभरणं

२४९

द्विदैवतं हिमरश्मिवत्सजीशतारकं ॥ विदिमूलभजाग्रजाच्चितेऽकुतनुज्योतिरजोऽडुभार्गवे ॥ ४० ॥ भवतीनभमं सुजेतदायमहाग्रयरवा
युगाद्यो प्यसौ जनियान शयां बुजग्रहे ध्यमरस्थापनकेऽत्ययायव ॥ ४१ ॥ सपतं गभतोऽवलैर्मिते ७ नवभि ९ र्भैर्चन्द्रपालके १६ र्भ
वेत् ॥ मनुभिः १४ कृयमे २१ रिभा स्वीभि २६ स्त्रियमे २२ र्दस्त्रमिते सदाऽडलाः ॥ ४२ ॥ वलकर्षककोपलक्रियाविवुधैराडलकै वगाहि
ता ॥ भवतीह नदोषभाक्क्रियाशयजं वालजसंग्रहादिका ॥ ४३ ॥ विडलोंऽशुमर्दशुसंकुलाडडुतो भोघनगा ७ ष्टशेषकं ॥ त्रिमि
तंयदि षाणिमितं भवेद्धि ध्रुवज्योतिषिवेच्चन्तुतदा ॥ ४४ ॥ निनिरादिकरावृतर्क्षतोऽक्षमिते विधुदगैः ७ कुकंपनं ॥ भवतीभमितेव
ज्रलवोऽशनिरेवप्रतिमस्वरेन्दुमिः ७० ॥ ४५ ॥ अपिकेतुरहीन्दुभिः १८ समनिधिभि १५ र्दडकाउल्मुकं वभे ॥ खवरेन्दुमि १० राद्य
लो वनैः २० परिवेषः कुलिशो नलांवकैः २२ ॥ ४६ ॥ द्वियमैः २२ रुडुभिर्मिते भतोऽर्कयुतात्रघातकपातकोलभेत ॥ नसदग्धफल
स्तु कर्मणां मलमारं भविधानतो जनः ॥ ४७ ॥ हेलीन्दुरेवरे युतावथविभावर्यर्यधारासुवोऽग्रभेऽजविदोऽग्विमिश्रभरुद्राक्ष
प्रेमृगां केज्ययोः ॥ मैत्रे विष्ण्यतमीशयोनिशिखिनी शैन्याविधौ दारलोलेभऽऽलभऽ वाग्विदिलभेस्यात्कालचक्रभ्रमः ॥ ४८ ॥
सर्वोऽनवनिमोऽडुतोहिन मघाचित्रानुराधाश्रुवः पौष्णेश्चाश्विभतः क्रमाद्गणनयेलादेवतेशाविने ॥ स्याद्यावत्पगराजजारमण
दोश्वंडायुधस्योतिभेषातोनारतमेवकर्मरविरनास्मिन्निषेधं युधैः ॥ ४९ ॥ तिथिवारभवारजाः कलयोगाश्चसुभाद्वयाः ॥ विषये
षारवलक्रियाविधौ वाखिलघत्रविलोकनोचिताः ॥ ५० ॥ हस्ताद्विधिपितभमेशभजाः स्युर्द्दनहोररवशर्वगाविरोशु ॥ येखिलेषुव

४

चतुर्भु नाविभाः यस्य सचिन ... ३ ... तुस्यास्मातरु ३
... इला पृथ्वी तस्याः पतौ· ब्राह्मण· स्तेषामीशः ... ३
भ... ब्राह्मणः ... नगराजो हिमवान्· तत्सुता श्रीवास्तियास ... शिव २

रुद्र नक्षत्रे ... ५
श्रवणादौ ५
शिवरात्रि ... ५
रामविश्वम ... २